

הנשמה שיצא מתחת כסא הכבוד ומשמרה בקרב חומר הגוף.

(ב,טו) ויקח ה' אלקים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה.

וברש"י הביא דברי חז"ל (בראשית רבה פרשה טז,ה) לקחו בדברים נאים ופתחו ליכנס, עכ"ל. וקשה וכי צריך פתוי ליכנס לגן עדן ולמה לא רצה ליכנס בעצמו.

וי"ל שהנה אדם הראשון נברא מעפר הר המוריה ממקום המזבח, כמאמרם ז"ל (בראשית רבה פרשה יד,ח) ממקום כפרתו נברא, וכן כתב הרמב"ם הלי' בית הבחירה פ"ב הלי' ב', ויתכן שלא היה אדם הראשון רוצה לעזוב את ארץ ישראל שהיתה במדרגה מאד נעלה בקדושה ראשונה של קודם החטא, יען וביען שמשם נברא ושם מקום תיקונו, עד שלקחו הקב"ה בדברים והכניסו לגן עדן מפני שבזה יהיה מוסיף והולך להתקרב אל הקב"ה. ובגירושו חזר האדם אל "האדמה אשר לוקח משם" (ג,כג) פ"י לארץ ישראל, ושם מנוחתו כבוד במערת המכפלה.

(ב,כא) ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם וישן וגו'.

הנה לא הודיענו הכתוב שנתעורר מתרדמתו, ומרמז כאן כאילו האדם עדיין נרדם, והיינו שכלפי זכות הדעת ובהירות השגתו שהיתה לו לאדם הראשון בעת יצירתו קודם הפלת התרדמה נחשב הוא וכל בניו אחריו כאילו שקועים עוד בשינה רוחנית, ורק כלל ישראל התעוררו מהתרדמה הרוחנית בעת עמדם לפני הר סיני וקבלו את התורה וזכו להתגלות אלקות הכי גדולה.

ולאור זה נבין הברכה האחרונה של ברכת השחר, המתחלת "המעביר שנה מעיני ותנומה מעפעפי", וממשכת בתפלה בעיני תורה

ועבודת הי"ת "שתרגילנו בתורתך ודבקנו במצותיך וכו' ודבקנו ביצר הטוב ובמעשים טובים", ומסיימת "הגומל חסדים טובים לעמו ישראל", אשר לכאורה כולה מקשה היא: א) הנה ברכה זו היא שבח על מה שנתעורר מהשינה, והוא הדבר הראשון של האדם מדי יום ביומו וכל פעולותיו תבואנה אחר התעוררותו משינתו, וא"כ למה תקנו ברכה זו לבסוף אחר שהוא ער לגמרי וכבר בירך המחזיר נשמות, פוקח עורים, זוקף כפופים, וגם בירך על פעולת הלבישה וכיו"ב. ב) מה ענין שתרגילנו בתורתך וכו' לפתיחת הברכה. ג) קשה על חתימת הברכה "הגומל חסדים טובים לעמו ישראל" וכי רק לעמו ישראל גומל החסד שיקוצו ויתעוררו משינתם, הלא כל ברואי מטה יש להם תנומה ושינה ומתעוררים באופן תמידי.

ולוא דמסתפינא הייתי מפרש שאין כוונת הברכה רק על התעוררות האדם משינתו הגשמית, שעל זה כבר הודה בברכת המחזיר נשמות ופוקח עורים, אלא שאנו משבחים ואומרים להקב"ה שזכינו להתעורר מהתרדמה הרוחנית אשר כל שאר מין האנושי עדיין שקועים בה. והיות שזה נתהווה באמצעות קבלת התורה על כן כאן המקום לשפוך שיח שתרגילנו בתורתך וכו', וחותמים מעין הפתיחה "הגומל חסדים טובים" להתעורר משינה רוחנית "לעמו ישראל" דווקא.

וזהו שאנו מתפללים בתפלת ובא לציון יה"ר מלפניך וכו' ונוזה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה וכו', אשר תיבת "ונראה" צריך ביאור. ולדברינו יש לפרש "ונראה" שלא נהיה סומים ועורים בעיניים רוחניים, וע"י בבראשית רבה (פרשה נג,יד) "ויפקח אלקים את עיניה" א"ר בנימין הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם, ואנו מבקשים ומתחננים להקב"ה שיפתח עינינו לראות

להתנהג כממלכת כהנים וגוי קדוש, והם הם המגדל-אור לכל העמים.

(ב,כג) ויאמר האדם זאת הפעם

עצם מעצמי ובשר מבשרי וגו'.

וביבמות (סג. והובא ברש"י כאן) א"ר אלעזר מלמד שבא אדם על כל בהמה וחיה ולא נתקררה דעתו עד שבא על חוה. ופליאה דעת מלהבין דברי חז"ל אלו, וכי יתכן לומר שבא על פולים וחמורים!

ואולי י"ל בהקדם מקראי קודש לעיל (פסוק יט"כ) "ויצר ה' אלקים וגו' כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו וגו' ויקרא האדם שמות לכל הבהמה וגו' ולאדם לא מצא עזר כנגדו", ולפי פשוטו של מקרא היתה זאת יצירה מיוחדת רק בשביל האדם, וצ"ב. עוד יש לדקדק על מה שנקראו כאן "חית השדה" ולעיל (א,כד-כה, שם ל) נקראו "חית הארץ". ואולי הכוונה ש"חיות הארץ" הם הבהמות והחיות שאין בהן דעת ופקחות, וגם במראיהן ותוארן אינן דומות כלל לבני אדם, אבל "חיות השדה" הם ברואים שהם קרוב למין האנושי במראיהם והם פקחים יותר משאר החיות והבהמות אבל אין בהם "נשמה" ואינם בגדר "אדם". ואף שהם פקחים יותר משאר כל החיות וגם נראים כבני אדם אבל באמת הם חיות, ושםם "חיות השדה" מלמדנו שהם יכולים לחרוש ולזרוע השדה כמו בני אדם אך חיותם ככח החיוני של בהמה. ועיין במסי' כלאים פ"ח מ"ה "אדני השדה חיה רבי יוסי אומר מטמאות באהל כאדם", ובירושלמי שם שמין אדם הוא ובר נש דטור הוא, ועיי' בפ"י הר"ש שצורתו צורת אדם בכל דבר בצורת פנים וגוף וידיים ורגלים ומטיבורו מחובר לחבל היוצא מן השורש, עיי"ש, והוא "אבני השדה" המוזכר באיוב (ה,כג) ופרש"י שם מין

ולהשכיל השגחתו ית' בעולם ויאיר עינינו בתורתו, ולא נהיה כאומות העולם אשר מגששים באפלה וכל מעשיהם בתוך תרדמה עמוקה בלי אור רוחני.

ואף שברבות הזמן והתרחקות הדורות ממעמד הנשגב ירדנו פלאים ונתמעטו הלבבות ונתעוורו עיני השכל, וגם לרבות עול הגליות שהיה בעוכרינו, מ"מ התארים "ער" ו"ישן" יחסיים הם, כמו שמצינו לענין התארים "פקח" ו"עור" שנאמר (שמות ד,יא) "ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או "פקח" או "עור" הלא אנכי ה'", ובוודאי לערך משה רבינו יהיה ה"פקחות" של כל אדם נמנה בין המומים, כמו כן תלוי שם "ער" לפי ערך הישן, וביחס לכל אומות העולם אנחנו ערים ופקחים. ועל כן חייב כל אחד מישראל לשבח לאדון הכל "המעביר שנה מעיני" והוציאנו מהתרדמה הרוחנית של כללות מין האנושי.

ושמעתי בשם גדול אחד, משל למה הדבר דומה, לבית עורים מבטן-אמם שבא לשם רופא מומחה והכריז שבידו לעשות ניתוח לכל מי שירצה שיהיה לו חוש הראות, אלא שפעולת הניתוח תועיל רק ליום אחד ואח"כ יחזור להיות עור. והנה כל העורים נמנעו מלהסכים על הניתוח בתנאים אלו, לבד אחד מהם שחשקה נפשו לראות לכל הפחות לשעה קלה ועבר הניתוח. בקומו ראה עולם ומלואו בקומתו ובצביונו, הבין במהות הגוונים, נתרגש מפרצופי בני אדם, והשיג השגה ברורה במציאות העולם כולו, ואף שאחר מעת לעת אבד חוש הראייה לא אבד עשתונותיו וכלכל דבריו כפי המשפט שראה באותו היום עד שנעשה למנהיגם של שאר העורים. והנמשל, שאף שיתכן שמקצת מכלל ישראל חזר למצב תרדמה וגם בהם שלטה עורון השכל הכללית של עולם הזה, מ"מ הרי כולם ראו התגלות ה' במעמד הר סיני ועדיין רשומו ניכר בהם